

ARTICULUS III.

Utrum vir, & mulier sint aequales in actu matrimonii.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod vir, & mulier non sint in actu matrimonii aequales. Agens enim nobilior est patiente, ut Augustinus dicit XII. super Gen. ad litteram cap. xvi. Sed in actu conjugali vir se habet ut agens, & foemina ut patiente. Ergo non sunt in actu matrimonii aequales.

2. Præterea. Uxor non tenetur viro debitum reddere, nisi petat; vir autem tenetur uxori, ut dictum est. Ergo non sunt pares in actu matrimonii.

3. Præterea. In matrimonio mulier propter virum facta est, ut patet Gen. 11. 18. Faciamus ei adiutorium simile sibi. Sed illud propter quod est alterum, semper est principalius. Ergo &c.

4. Præterea. Matrimonium principaliter ordinatur ad actum conjugalem. Sed in matrimonio vir est caput mulieris, ut patet I. Corinth. xi. Ergo non sunt aequales in actu prædicto.

Sed contra est quod dicitur I. Corinth. vii. 4. Vir non habet potestatem sui corporis, & simile de uxore dicit. Ergo sunt aequales in actu matrimonii.

Præterea. Matrimonium est relatio æquiparantiae, cum sit conjunctio, ut dictum est. Ergo vir, & uxor sunt aequales in actu matrimonii.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod duplex est æqualitas, scilicet quantitatis, & proportionis. Æqualitas quidem quantitatis est quæ attenditur inter duas quantitates ejusdem mensuræ, sicut bicubiti ad bicubitum; sed æqualitas proportionis est quæ attenditur inter duas proportionones ejusdem speciei, sicut dupli ad duplum. Loquendo ergo de prima æqualitate, vir, & uxor non sunt aequales in matrimonio neque quantum ad actum conjugalem, in quo id quod nobilior est, viro debetur; neque quantum ad domus dispensationem, in qua uxor regitur, & vir regit. Sed quantum ad secundam æqualitatem sunt aequales in utroque: quia sicut tenetur vir uxori in actu conjugali, & dispensatione domus ad id quod vir est, ita uxor viro ad id quod uxoris est: & secundum hoc dicitur in littera, quod sunt aequales in reddendo, & petendo debitum.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis agere sit nobilior quam pati, tamen eadem est proportio patientis ad patiendum, & agentis ad agendum; & secundum hoc est ibi æqualitas proportionis.

Ad secundum dicendum, quod hoc est per accidens. Vir enim quia nobiliorem partem habet in actu conjugali, naturaliter habet quod non ita crubescat petere debitum sicut uxor; & inde est quod uxor non ita tenetur reddere debitum non petenti viro, sicut vir uxori.

Ad tertium dicendum, quod ex hoc ostenditur quod non sunt aequales absolute, non autem quod non sint aequales secundum proportionem.

Ad quartum dicendum, quod quamvis caput sit principalius membrum; tamen sicut membra tenentur capiti in officio suo, ita caput membris in suo: & sic est ibi æqualitas proportionis.

(1) Al. etiam viro uxore prohibente. (2) Al. deest debiti. (3) Vulgata: nisi forte ex consensu ad tempus, ut etc.

ARTICULUS IV.

Utrum vir, & uxor possint votum emittere contra debitum matrimonii sine mutuo consensu.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod vir, & uxor possint votum emittere contra debitum matrimonii sine mutuo consensu. Vir enim, & uxor æqualiter obligantur ad debiti solutionem, ut dictum est. Sed licitum (1) est viro, uxore etiam prohibente, accipere crucem in subsidium terræ sanctæ. Ergo hoc etiam est licitum uxori; & ideo cum per hoc votum (2) debiti redditio impediatur, potest alter conjugum sine consensu alterius votum prædictum emittere.

2. Præterea. Non est expectandum in aliquo voto consensus alicujus qui non potest sine peccato dissentire. Sed unus conjugum non potest sine peccato dissentire, quin alter continentiam voveat vel simpliciter, vel ad tempus: quia impedire profectum spiritualom est peccatum in Spiritum Sanctum. Ergo unus potest votum continentie simpliciter, vel ad tempus sine consensu alterius vovere.

3. Præterea. Sicut in actu matrimonii requiritur debiti redditio, ita debiti petitio. Sed unus potest sine consensu alterius vovere quod debitum non petat, cum in hoc sit suæ potestatis. Ergo pari ratione quod debitum non reddat.

4. Præterea. Nullus potest ex præcepto superioris cogi ad id quod non liceret sibi simpliciter vovere, & facere: quia in illicitis non est obediendum. Sed prælatus superior posset præcipere viro ut uxori ad tempus debitum non redderet, occupando eum in aliquo servitio. Ergo hoc etiam ipse posset per se facere, & vovere, per quod à debiti redditio impeditur.

Sed contra est quod dicitur I. Corinth. vii. 5. Nolite fraudare invicem, (3) nisi forte ex communi consensu, ut vacetis orationi.

Præterea. Nullus potest facere votum de alieno. Sed vir non habet potestatem sui corporis, sed uxor. Ergo sine ejus consensu non potest votum facere continentie, vel simpliciter, vel ad tempus.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod vovere voluntatis est, ut etiam ipsum nomen ostendit: unde de illis tantum bonis potest esse votum quæ nostræ subjacent voluntati, qualia non sunt ea in quibus unus alteri tenetur; & ideo in talibus non potest aliquis votum emittere sine consensu ejus cui tenetur. Unde cum conjuges sibi invicem teneantur in redditione debiti, ut dictum est, per quod continentia impeditur, non potest unus absque consensu alterius continentiam vovere: & si voverit peccat, nec debet servare votum: sed agere penitentiam de malo voto facto.

Ad primum ergo dicendum, quod satis probabile est quod uxor debet velle continere ad tempus pro subveniendo necessitati Ecclesie generalis: & ideo in favorem negotii pro quo crux sibi datur, institutum est quod vir possit absque consensu uxoris crucem accipere, sicut etiam posset domino suo terreno à quo feudum tenet, absque ejus consensu militare. Nec tamen in hoc omnino subtrahitur mulieri jus suum, quia uxor potest eum sequi. Nec est simile de uxore ad virum: quia cum vir debeat regere uxorem,

(1) Vulgata: nisi forte ex consensu ad tempus, ut etc.

QUÆSTIUNCULA III.

1. Uterius. Videtur quod non tenetur reddere tempore festivo. Quia peccantes, & consentientes pariter punientur, ut patet Rom. 1. Sed ille qui reddit debitum, consentit petenti, qui peccat. Ergo & ipse peccat.

2. Præterea. Ex præcepto affirmativo obligamur ad orandum, & ita ad aliquod tempus determinatum. Ergo pro tempore illo in quo quis orare tenetur, debitum reddere non debet, sicut nec eo tempore quo tenetur temporalis domino ad speciale obsequium.

Sed contra est quod dicitur I. Corinth. vii. 5. Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi. Ergo quando petit, reddendum est ei.

QUÆSTIUNCULA IV.

1. Uterius. Videtur quod nuptiæ non sint interdiciendæ temporibus in littera determinatis. Quia matrimonium sacramentum est. Sed in illis temporibus non interdicitur celebratio aliorum sacramentorum. Ergo nec celebratio matrimonii.

2. Præterea. Magis incompetens est diebus festis petitio debiti quam celebratio nuptiarum. Sed in diebus illis potest debitum peti. Ergo & nuptiæ celebrari.

3. Præterea. Matrimonia quæ fiunt contra statutum Ecclesie, debent separari. Sed non separantur, si fiant nuptiæ in talibus temporibus. Ergo non debet esse prohibitum per Ecclesie statuta.

Sed contra est quod dicitur Eccl. 11. 5. Tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexibus.

SOLUTIO I.

Respondeo dicendum ad primam quæstionem, quod actus matrimonialis quamvis culpa careat, tamen quia rationem deprimit propter carnalem delectationem, hominem reddit ineptum ad spiritualia: & ideo in diebus in quibus præcipue spiritualibus est vacandum, non licet petere debitum.

Ad primum ergo dicendum, quod tempore illo possunt alia adhiberi ad concupiscentiam reprimentam, sicut oratio, & multa alia hujusmodi; quæ etiam illi adhibent qui perpetuo continent.

Ad secundum dicendum, quod quamvis non teneatur omnibus horis orare, tamen tenetur tota die se conservare idoneum ad orandum.

SOLUTIO II.

Ad secundam quæstionem dicendum, quod petere debitum in die festivo non est circumstantia trahens ad aliam speciem peccati: unde non potest in infinitum aggravare: & ideo non peccat mortaliter uxor, vel vir, si in die festivo debitum petat. Sed tamen gravius est peccatum, si sola delectationis causa petatur quam si propter timorem quo quis sibi timet de lubrico carnis, si debitum petat.

Ad primum ergo dicendum, quod non fuit punita mulier illa propter hoc quod debitum reddidit; sed quia postmodum se temere ad divina ingressit contra conscientiam.

Ad secundum dicendum, quod ex auctoritate illa non potest probari quod sit peccatum mortale, sed quod

& non è converso, magis tenetur uxor sequi virum quam è converso. Et præterea uxor cum majori periculo castitatis discurreret per terras quam vir, & cum minori Ecclesie utilitate: & ideo uxor non potest hujusmodi votum facere sine viri consensu.

Ad secundum dicendum, quod alter conjugum dissentiens voto continentie alterius non peccat: quia non dissentit, ut bonum illius impediatur, sed ne sibi præjudicium generetur.

Ad tertium dicendum, quod circa hoc est duplex opinio. Quidam enim dicunt, quod unus absque consensu alterius potest vovere quod non petat debitum; non autem quod non reddat: quia in primo est uterque sui juris, sed non in secundo. Sed quia si alter numquam peteret debitum, ex hoc alteri matrimonium onerosum redderetur, dum oporteret unum semper confusionem debiti petendi subire; ideo alii probabilius dicunt, quod neutrum potest unus absque consensu alterius vovere.

Ad quartum dicendum, quod sicut mulier accipit potestatem in corpus viri, salvo hoc in quo vir tenetur copori suo; ita etiam salvo hoc in quo alii domino tenetur: & ideo sicut uxor non potest petere debitum à viro contra salutem corporis sui, ita nec ad impediendum hoc in quo domino tenetur. Sed præter hoc non potest dominus prohibere quin debitum reddat.

ARTICULUS V.

Utrum temporibus sacris debeat aliquis impediri quin debitum petat.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod temporibus sacris non debeat aliquis impediri quin debitum petat. Tunc enim est subveniendum morbo, dum invalescit. Sed possibile est quod in die festo invalescat concupiscentia. Ergo tunc debet ei subveniri per petitionem debiti.

2. Præterea. Non est alia ratio quare non sit petendum debitum in diebus festivis, nisi quia sunt orationi deputati. Sed in illis diebus sunt horæ determinatæ orationi. Ergo aliis horis liceret petere debitum.

Sed contra. Sicut aliqua loca sunt sacra, quia deputata sunt sacris; ita aliqua tempora sunt sacra propter eandem rationem. Sed in loco sacro non licet petere debitum. Ergo nec in tempore sacro.

QUÆSTIUNCULA II.

1. Uterius. Videtur quod petens in tempore sacro mortaliter peccat. Gregorius enim dicit in I. Dial. cap. x. quod mulier quæ in nocte cognita est à viro, mane ad processionem veniens, à diabolo est arrepta. Sed hoc non esset, nisi mortaliter peccasset. Ergo &c.

2. Præterea. Quicumque facit contra præceptum divinum, mortaliter peccat. Sed Dominus præcepit Exod. xix. 15. (1) Nolite appropinquare uxoribus vestris, quando scilicet erant legem accepturi. Ergo multo magis peccant mortaliter, si tempore quo sacramentis novæ legis intendendum est, uxoribus viri commisceantur.

Sed contra. Nulla circumstantia aggravat in infinitum. Sed tempus indebitum est circumstantia quædam. Ergo non aggravat in infinitum, quod faciat mortale quod alias esset veniale.

(1) Vulgata: ne appropinquetis.

quod sit incongruum. Multa enim ad munditias carnis pertinentia exigebantur de necessitate præcepti in veteri lege, quæ carnalibus dabatur, quæ non exiguntur in nova lege, quæ est lex spiritus.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quæstionem dicendum, quod cum mulier habeat potestatem in corpus viri quantum ad actum generationis spectat, & è converso, tenetur unus alteri debitum reddere quocumque tempore, & quacumque hora, salva debita honestate, quæ in talibus exigitur; quia non oportet quod statim in publico debitum reddat.

Ad primum ergo dicendum, quod ille, quantum in se est, non consentit, sed id quod ab eo exigitur, invitus, & cum dolore reddit: ideo non peccat: hoc enim est propter lubricum carnis divinitus ordinatum ut semper petenti debitum reddatur, ne aliqua occasio peccandi detur.

Ad secundum dicendum, quod non est aliqua hora ita determinata ad orandum, quin possit postea recompensari in aliis horis: & ideo objectio illa non cogit.

SOLUTIO IV.

Ad quartam quæstionem dicendum, quod quando novæ sponsæ traduntur, animus conjugum magis ex ipsa novitate ad curam carnalium occupatur; & ideo in nuptiis consueverunt signa multa lætitiæ dissolutæ ostendi: & propter hoc illis temporibus in quibus homines præcipue debent se ad spiritualia elevare, prohibitum est nuptias celebrari.

Hoc autem est ab adventu usque ad epiphaniam propter communionem, quæ secundum antiquos

canones in nativitate fieri convenienter solet. & à septuagesima usque ad octavas paschæ, propter communionem paschalem: & à tribus diebus ante ascensionem usque ad octavas pentecostes, propter præparationem ad communionem illo tempore inveniendam.

Ad primum ergo dicendum, quod celebratio matrimonii habet aliquam mundanam lætitiæ, & carnalem adjunctam, quod non est de aliis sacramentis: & ideo non est simile.

Ad secundum dicendum, quod non fit tanta distractio animorum in redditione, vel petitione debiti, sicut in celebratione nuptiarum: & ideo non est simile.

Ad tertium dicendum, quod cum tempus non sit de essentia matrimonii, si in tempore indebito contrahatur, nihilominus verum est sacramentum: nec separatur matrimonium simpliciter, sed ad tempus, ut penitentiam agant de hoc quod statutum Ecclesiæ sunt transgressi: & sic est intelligendum quod Magister dicit.

EXPOSITIO TEXTUS.

SI prius promiserit, & postea prohibuerit &c. Videtur ex hoc quod vir possit revocare uxorem ad se, etiam si de licentia sua castitatem vovit. Et dicendum, quod verbum Augustini intelligitur, quando vir dissimulavit ante plenam deliberationem; quæ quidem dissimulatio quidam consensus videtur. Si autem expresse consensisset, non posset votum revocare. Unde loquitur quantum ad iudicium Ecclesiæ, quando promissio non potest probari. Unde propter periculum talia vota occulta non sunt approbanda.

Nec carnes agni edere. De impedimento sumptionis eucharistiæ propter carnalem delectationem in somno, supra dist. ix. dictum est.

DISTINCTIO XXXIII.

De diversis conjugii legibus.

Quæritur hic de antiquis patribus, qui plures simul leguntur habuisse uxores, vel concubinas, utrum peccaverint. Ad quod dicimus, quod pro varietate temporum varia invenitur dispensatio. Conditoris. Ab exordio enim temporis inter duos tantum, Adam scilicet & Evam, inchoatum est conjugium, Deo per os Adæ dicente (Gen. 1. 24.) „Homo adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una“ & secundum inchoationis modum inter duos tantum per omnem successiohem temporum contraheretur conjugium, si primi homines in obedientia perstitissent. Post eorum vero copulam, filii & filia eorum matrimonio conjuncti sunt, sed unus uni tantum. Ideo autem fratres sororibus sunt copulati, quia non erant aliæ mulieres, vel viri, quibus Adæ filii, vel filia jungerentur. Primus omnium Lamech duas legitur simul habuisse uxores: & hoc in eo arguitur, quia pro expletione carnalis voluptatis id fecisse perhibetur. Postea vero, cum jam pene omnes homines falsis diis servirent, paucis in cultu Dei permanentibus, consuetum est à Deo plures in matrimonio sibi copulare, ne illis paucis deficientibus, cultus, & Dei notitia deficeret. Unde Abraham vivente uxore ad ancillam intravit, & ex ea genuit: Jacob etiam liberis, & ancillis se copulavit: & filia Loth parte ebriæ usæ sunt. Cum enim ceteris in idolatria relictis, Abraham, & filios ejus in peculiarem populum sibi Dominus elegisset, rite multarum fecunditate mulierum, populi Dei multiplicatio quærebatur, quia in successione sanguinis erat successio religionis. Unde etiam in lege maledicta erat sterilis, quæ non relinquebat semen super terram. Hinc etiam sacerdotibus conjugia decreta sunt, quia in successione familiae successio est officii. Non ergo Abraham, vel Jacob deliquit, quia præter uxorem filios ex ancilla quæsit; nec illorum exemplo præter conjugale debitum fecunditatem in aliqua licet alicui quærere; cum illorum conjugia nostrorum æquentur virginitati, & immoderatus usus conjugii nostri temporis turpitudinem fere imitetur fornicationis illius temporis. De hoc Augustinus (a) cap. xv. de bono conjugali sic ait: „Antiquis justis non fuit peccatum quod pluribus foeminiis utebantur; nec contra naturam hoc faciebant, cum non lasciviendi causa, sed gignerendi hoc facerent; nec contra morem, quia eo tempore ea fiebant; nec contra præceptum, quia nulla legere erat prohibitum.“ Idem (ibid.), Ob-

EX EDIT. P. NICOLAI. (a) Lib. XXII. contra Faustum cap. XLVII.

„jiciuntur Jacob quatuor uxores: quod quando mos erat, crimen non erat (1) Sic enim Patriarchæ conjugibus excipientibus semen suum miscebantur, non cupiscentia perficiendæ voluptatis, sed providentia propagandæ successionis, sicut Apostoli auditoribus suis admirantibus doctrinam suam condelectabantur, non aviditate consequendæ laudis, sed charitate seminandæ veritatis. “ Idem alibi (Lib. de bono conjug. cap. xlii.) „Antiquis temporibus, cum adhuc salutis nostræ mysterium velaretur, justis officio propagandæ nuptias contrahebant, non victi libidine, sed ducti pietate; qui multo facilius continere possent, & vellent. Utebantur tamen conjugibus, & plures uno viro habere licebat, quas castius habebat quam nunc unam quilibet istorum, in quibus videmus quod secundum veniam concedit Apostolus. Habebant enim eas in opere generandi, non in morbo desiderii.“ Item Ambrosius (b) „Dixit Sara ad Abraham, Gen. xvi. 2. Ecce conclusit me Dominus, ut non pariam. Intra ergo ad ancillam meam, & filium facias ex ea. Et ita factum est. Considera primum, quod Abraham ante legem Moysi, & ante Evangelium fuit. Non ergo in legem commisit Abraham, sed legem prævenit: nondum enim interdictum videbatur. Secundo considera, quod non ardore aliquo vagæ succensus libidinis, non petulantis formæ captus decore, ancillæ contubernio conjugalem posthabuit thorum, sed studio quærendæ posteritatis, & propagandæ sobolis. Adhuc post diluvium raritas erat humani generis; erat etiam religionis. Denique & Loth sancti hanc filia causam quærendæ posteritatis habuerunt, ne genus deficeret humanum: & ideo publici muneris gratia privatam culpam prætexit.“ Item Augustinus (de bono conjugali cap. xv.) „Justus, quamvis cupiat diu solvi, & esse cum Christo, tamen sumit alimentum non cupiditate vivendi, sed officio consulendi, ut maneat quod necessarium est propter alios. Sic misceri foeminiis jure nuptiarum, officiosum fuit sanctis viris, non libidinosum. Quod enim est cibus ad salutem hominis, hoc est concubitus ad salutem humani generis; & utrumque non est sine delectatione carnali; quæ tamen modificata, (2) & refrænante temperantia in usum naturalem redacta, libido esse non potest. Quod autem in sustentando vitam illicitus est cibus, hoc est quærenda prole fornicarius, vel illicitus concubitus: & quod est in cibo licito immoderatio appetitus, hoc est in conjugibus venialis ille concubitus.

Non præfertur virginitas Joannis castitati Abrahæ.

QUOD vero castitas virginalis non præferatur in merito conjugali castitati Abrahæ, Augustinus ostendit (de bono conjugali cap. xxi.) inquit: „Sicut non est impar meritum patientiæ in Petro qui passus est, & in Joanne qui passus non est; sic non est impar meritum continentiam in Joanne qui nullas expertus est nuptias, & in Abraham qui filios genuit. Nam illius coelibatus, & istius concubium (3) pro temporum distributione Christo militaverunt; sed continentiam Joannes in opere, Abraham in solo habebat habitu. Melior est autem castitas coelibum quam nuptiarum; quarum unam Abraham habebat in usu, ambas in habitu: caste enim & conjugaliter vixit. Esse autem castus sine conjugio potuit; sed tunc non oportuit.“ Item Hieronymus (c): „Quis ignoret (4) sub altera dispensatione Dei omnes retro Sanctos ejusdem fuisse meriti, cujus nunc (5) Christiani sunt? Quomodo Abraham ante placuit in conjugio, sic nunc virgines placent in castitate. Servivit ille legi, & tempori suo: servimus & nos legi, & tempori nostro, in quos fines sæculorum devenerunt.“ Ex his apparet quod Sancti patres ante legem sine peccato plures habuerunt uxores, vel concubinas. Eas enim nunc uxores appellat Scriptura, nunc concubinas. Rachel tamen, & Lia ambæ uxores fuerunt, non concubinae.

Oppositio.

SI quis opponat, quod fidem thori non servabant illi patres; dicimus, in hoc servasse fidem thori, quia non aliis, sed propriis uxoribus, vel ancillis miscebantur. Ecce quæ fuerit consuetudo in hac re ante legem. (6) Legis vero tempore interdixit Moyses carnalem copulam fieri cum matre, cum noverca, cum sorore, cum nepte, cum amita, cum matertera, cum nuru, & aliis quibusdam. Levit. xviii. & xx. Permisit autem Deuter. xxiv. divortium fieri dato libello repudiij, in quo vir ponebat causas pro quibus uxorem repudiabat. Permisit autem aliam ducere dato priori libello: quod propter duritiam cordis eorum permissum Christus dicit, non ut concederetur dissidium, sed ut tolleretur homicidium. Permisit fieri mala, ne fierent pejora. Et hoc permittendo non Dei justitiam demonstravit, sed in peccatore minuit culpam,

Cui licebat plures habere, vel non.

SED numquid sub lege licebat habere plures uxores? Audi quid scriptum est in Deuter. cap. xvii. 17. „Non habebit uxores plurimas, quæ alliciant animam ejus.“ super quem locum ait Augustinus Lib. V. quæst. xxvi. „Manifestum est Salomonem hoc præceptum transiisse. David autem plures habuit nec præceptum præterit. Permissum est enim Regi plures habere, non plurimas, quæ alliciant animam, multiplicare. Cum tamen additur, (7) Ut non eleveur cor ejus, alienigenas (8) multiplicare prohibitum esse videtur. Verumtamen multiplicatio uxorum generaliter prohibita est. Permissum est autem Regi plures habere, sed non multiplicare. Veniente autem plenitudinis tempore, quo Christi gratia ubique est dilatata, reducta est lex nuptiarum ad priorem honestioremque institutionem, ut unus uni in figura Christi & Ecclesiæ conjugatur. Nec quæritur electio muneris in successione generis.

In IV. Sent. Tom. V. (1) Al. Si Patriarchæ. (2) Al. & refrænata. (3) Al. per temporum distributionem. (4) Al. sub alta. (5) Nicolai omittit Christiani sunt. (6) Ex his quæ sequuntur, Nicolai specialem instituit paragraphum hoc præmisso titulo: Quæ fuerit legalis conjugii consuetudo. (7) Augustini textus: ut non discedat cor ejus: juxta 70. (8) Al. deest multiplicare. EX EDIT. P. NICOLAI. (b) Lib. I. de Abraham cap. iv. Refertur in Decret. causa xxxii. quæst. iv. cap. Dixit. (c) Lib. II. contra Jovinianum cap. 111. & refertur in Decret. causa xxxii. quæst. iv. cap. Quis ignoret.